

Masó des de tots els angles

Abans d'acabar el 2006 s'hauran inaugurat a Girona cinc de les principals exposicions programades dins aquest llarguíssim Any Masó que es proposa commemorar el centenari de la llicenciatura de l'arquitecte presentant-lo, potser per primera vegada, rere la llum d'un prisma de múltiples i inesperades facetes.

Quan Joan Tarrús i Narcís Comadira van publicar el seu monumental Rafael Masó, arquitecte noucentista, deu anys enrere, poca cosa més es pensava que es podria afegir a la comprensió i l'estudi d'una figura que havia esdevingut l'emblema, en el rabiüt període de la transició, del desvetllament cultural d'una ciutat que de sobte es reconeixia orgullosament en el seu passat. Com que les circumstàncies històriques del país han fet de la memòria un exercici sobresaltat, il·luminant ara i adés fragments nebulosos que rarament revelaven contorns complets encara que fossin invocats cridant, els nostres processos de rememoració han pres el costum d'assemblar-se més aviat als deliris d'algun trastorn del son. Han calgut, doncs, una bona trentena d'anys perquè la reivindicació deixés pas a la investigació i l'emblema, finalment, donés forma a l'home. El llibre de Tarrús i Comadira va ser el primer efecte seriós d'aquell encal-

mament que afavoria l'atenció detinguda a la vida i l'obra d'una personalitat cabdal de la Girona de la primera meitat del segle XX en la seva globalitat. I així i tot, una dècada després, l'exhaustiu i quasi extenuant programa d'activitats de l'Any Masó sembla haver evitat de moment el vici de la redundància.

Les cinc exposicions inaugurades els últims mesos del 2006 tenen, al contrari, la virtut de la diversitat i la complementarietat, i alguna cosa més, encara: la propina del descobriment. Exceptuant potser la revisió del Masó arquitecte que Raquel Lacuesta i Lluís Cuspinera han proposat a la Sala Girona de la Fundació La Caixa, i no pas per un dèficit d'imaginació, sinó pel fet de cenyir-se a un àmbit d'expectatives ja creades i en gran manera satisfetes, les altres quatre exposicions d'aquest primer trimestre de l'Any Masó han fet emergir un retrat molt més nítid i fidedigne, menys monolític, d'aquell fill del carrer de les Ballesteries que la

història local catalogava fins ara com un projectista d'edificis ocasionalment implicat en assumptes de camaraderia i mecenatge. «Artistes-Masó-Artistes», el muntatge que Bernat Catllar ha organitzat al Museu d'Art (MD'A), tot i insistir en les ja divulgades complexitats de Masó amb els seus innombrables col·laboradors, aporta una nova lectura d'aquestes riques i fructíferes relacions, no només amb una distribució agosaradament conceptual i elíptica, sinó assenyalant el seu inequívoc valor de reciprocitat i sobretot posant l'accent en alguns d'aquests noms avui oblidats que, inesperadament, magníficament, eixamplen el nostre migrat paisatge. No és pas un

mèrit menor d'aquest Any Masó haver contribuït a obrir calaixos i armaris de tants inconeguts per alliberar l'aroma de tota una època.

Si a l'exposició del MD'A ja s'insinua la fasciació pel joc, a «Una altra dimensió», l'aportació del Museu del Cinema al

centenari a partir d'una selecció de Dani Freixes, Jordi Pons i Joan Boadas, la vocació experimental pren ple protagonisme amb un conjunt de fotografies estereoscòpiques, imatges en tres dimensions de gran prèdica en el tombant del segle XIX, en què els germans Rafael

i Joan Masó s'exerciten en l'art de mirar i compondre. Moltes d'aquestes imatges van ser captades en els incansables viatges, passejades i excursions amb què l'arquitecte solia delectar-se per pur afany explorador o fent camí cap a algun dels paratges on el conduïen els seus

encàrrecs d'arquitecte profundament sol·licitat i durant els quals recopilava més fotografies, i poemes, i cartes, i dibuixos. Les traces d'aquests viatges, que el projecten per primer cop i amb justícia a tot el territori de les comarques gironines, han estat documentades per Rosa Maria Gil a «Geografia de Rafael Masó», l'exposició promoguda per la Diputació de Girona i que, després de la Casa de Cultura, farà itinerància per una dotzena de municipis. I perquè potser no n'hi hauria prou ni amb l'arquitecte, ni amb l'artesà, ni amb el fotògraf amateur, ni amb el passejant que, fent via cap al treball, estima el paisatge i les seves ruïnes, Narcís-Jordi Aragó li restitueix també la humanitat, la domesticitat fins i tot, al Museu d'Història de la Ciutat amb «Rafael Masó, ciutadà de Girona». Aquí es diria que s'entreveu el prohoms en sabatilles fullejant el diari vora la llar de foc, una visió gens desconcertant i així mateix insòlita que mostra alhora l'home de lletres, el polític, el promotor de les arts, l'enamorat de llarga alenada, el pare de família, l'amic, el dissenyador, el cartellista, el restaurador, el somiador; com hauria dit Eugeni d'Ors, l'home que juga i treballa.

Els ídols caiguts

Un diari vuitcentista rescatat per un dels historiadors del Teatre Municipal de Girona, Josep M. Birulés, relatava com hi apareixien pintats al teló els noms d'il·lustres artistes del moment –Malibrán, Brita, Luna, Márquez, Guzmán i Latorres–, desplecats al llarg d'un arc de Sant Martí. Tret de la mezzosoprano hispano-francesa María Malibrán (1808-1836), encara als annals del cant líric, el temps va engolir el prestigi d'aquests cognoms alhora que el mateix teló era substituït per l'actual, del 1895, atribuït a Ricard Alós.

Malgrat el seu caràcter d'edifici històric, el Teatre Municipal ha estat un espai canviant, sotmès als maquilatges, miralls i miratges de cada època, de cada generació de la burgesia local. Si certes glòries dubtoses van acabar defenestrades de l'escena, n'hi hagué d'altres que han resistit els embats dels anys. Per exemple, els llorejats entre lires i muses al sostre de la nau central, encara atribuïbles al primer decorador de la sala, l'escenògraf Eusebi Lucini (1814-1881). La dotzena de noms es distribueixen entre autors de teatre clàssic castellà –Calderón, Quintana, Tirso, Loreto, Rojas i Moratín– i compositors d'òpera italiana –Donizetti, Vaccai, Rossini, Verdi, Puccini–. Tal com diu Birulés, «ens evocuen l'esperit amb què els comerciants, professionals, funcionaris i militars de Girona anaven a il·lustrar-se i divertir-se sota l'advocació d'Isabel II». Són ben comprensibles els noms de Verdi i Donizetti, que encapçalen amb catorze títols cadascun la relació d'òperes estrenades a Girona al s. XIX; resulta més sorprenent el de Puccini, inèdit en aquella Girona i massa contemporani per pertànyer a la pintura original de 1860. Hi deu aparèixer segurament mercès a la important restauració que s'hi va fer el 1956 i que va comportar el repintat de les pintures del sostre, a càrrec del decorador Joaquim Mèrius Oliveras. Aquella fou l'actuació que va enorgullir més aquest antic col·laborador de Masó, cap de la principal casa gironina de decoració del moment i especialment afeccionat al teatre. Oliveras va intervenir també al Saló de Descans, i potser va tenir ell l'opció d'inscriure-hi els primers noms catalans dins el teatre: Granados i Albéniz, al costat dels sempiterns Lope i Calderón.

En la recent remodelació del Teatre Municipal han caigut uns altres ídols, com van caure en el seu moment Malibrán i companyia. Els busts daurats de Pitarra, Calderón i Clavé han estat desmuntats del seu pedestal a la noble sala de l'escalinata. Artísticament s'hi deu haver perdut poc, però simbòlicament una mica més, ja que ha desaparegut l'únic racó on els autors catalans guanyaven per majoria, ni que fos vigilats per l'omnipresent Calderón. La tria de Pitarra i Clavé resulta si més no curiosa: per què ells i no Sagarra, Guimerà o Rusiñol, tan o més populars? Potser perquè la seva catalanitat és menys inquietant, en tant que més llunyana en el temps? En qualsevol cas, són reflexions que d'ara endavant s'hauran de fer amb l'ajut de fotografies. El llençol que s'ha perdut en aquesta bugada és part de la pàtina centenària del teatre.

Josep Pujol i Coll

Eva Vázquez